

Ohjauksen kehittämishankkeita ja käytänteitä

ISSN 1796-4717

Jyväskylän yliopisto
Kasvatustieteiden tiedekunta
Opettajankoulutuslaitos

Ohjauksen kehittämishankkeita ja käytänteitä

**Oppilashuoltotyön oppaan kehittäminen
Malmin yläasteen koulussa**

Merja Laine

2007

Jyväskylän yliopisto

Kasvatustieteiden tiedekunta

Opettajankoulutuslaitos

TIIVISTELMÄ

Laine, Merja.

Oppilashuoltotyön opas. Malmin yläasteen koulu. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Ohjauksen Koulutus ja Tutkimus, 2007, 21 s + Malmin yläasteen koulun oppilashuoltotyön opas 33 s. Ohjauksen kehittämishankkeita ja käytänteitä.

Kehittämishankkeen lähtökohtana on uusi opetussuunnitelma ja siihen ensimmäistä kertaa kirjatut oppilashuollon käytänteet. Koulun perustehtävään sisältyy täten entistä selkeämmin erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten kanssa tehtävä oppilashuoltotyö. Uuden lainsäädännön mukaan oppilashuolto on oppilaan oikeus.

Opetussuunnitelman perusteiden mukaan oppilashuoltoon kuuluu lapsen ja nuoren oppimisen perusedellytyksistä, fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta hyvinvoinnista huolehtiminen. Oppilashuolto on sekä yhteisöllistä että yksilöllistä tukea. Tavoitteena on luoda terve ja turvallinen oppimis- ja kouluympäristö, suojata mielenterveyttä ja ehkäistä syrjäytymistä sekä edistää koulu yhteisön hyvinvointia.

Oppilashuoltotyön määrä ja vaativuus ovat kasvamaan päin. Uuden opetussuunnitelman hengessä sekä koulun toimintasuunnitelmaan kirjattuna oppilashuoltotyö kuuluu kaikille koulu yhteisön työntekijöille. Jotta uuteen vaatimukseen voidaan vastata, tarvitaan konkreettisia apuvälineitä selvittää arjen koulutyössä, johon kuuluu yhä useammin myös oppilashuoltoasiat.

Kehittämishankkeemme taustateorioina vaikuttavat systeemiteoreettinen ja ratkaisukeskeinen näkökulma. Systeemiteoreettisessa näkökulmassa voidaan tarkastella esimerkiksi sitä miten työorganisaation sisäiset ryhmät, kuten esimerkiksi oppilashuoltoryhmä, voivat vaikuttaa koko organisaatioon. Ratkaisukeskeisen näkökulman mukaan ihmisen uskotaan voivan itse vaikuttaa ongelmiinsa kun hän ryhtyy pohtimaan tavoitteita ongelman ratkaisemiseksi. Tällöin etsitään konkreettisia keinoja aivan kuten oppilashuoltotyössäkin.

Kehittämishankkeen tuloksena syntyi oppilashuoltotyön opas. Opas toimii tietopakettina koulun henkilökunnalle. Opas pyrkii vastaamaan arjen tarpeisiin yhtäältä antamalla konkreettisia toimenpideohjeita ja toisaalta tarkastelemalla laajasti koko oppilashuollon kenttää. On ensiarvoisen tärkeää lisätä koulu yhteisön tietoisuutta siitä, mitä kaikkea oppilashuoltotyöllä tarkoitetaan sekä mitkä ovat käytettävissä olevat keinot tarttua oppilashuollollisiin haasteisiin. Tavoitteena ja toiveena on, että oppilashuoltotyö koetaan koulu yhteisön yhteisenä ja tärkeänä asiana.

Kehittämishanke on toteutettu yhteistyössä Marika Lahtisen kanssa, joka laati vastaavanlaisen oppaan Helsingin Uuteen yhteiskouluun. Olemme hankeraportteissamme ja itse oppaissa hyödyntäneet yhteisiä tekstiosuuksia.

Avainsanat: oppilashuolto, syrjäytyminen, systeemiteoreettinen, ratkaisukeskeinen, moniammatillisuus.

ABSTRACT

Laine, Merja.

Student Welfare Portfolio. Malmi Comprehensive School. Jyväskylä: University of Jyväskylä. Department of Teacher Education. Guidance and Counselling Education and Research Unit, 2007, 21 p + Student Welfare Portfolio 33 p.

Guidance and Counselling Development Projects and Practices.

The starting point of this development plan is the new curriculum and the practices of the student welfare. These practices are written down in the curriculum for the first time. This means that the basic task of the school includes more clearly the work done with the children and young people who need special support

Student welfare needs to take care of the basic facilities of children and young people. According to the curriculum, these facilities are: physical, psychical and social wellbeing of children and young people. Student welfare offers support both for the whole school community and support aimed at individuals. The objectives are to create a healthy and safe school and learning environment, to protect mental health and prevent social exclusion and promote the welfare of the school community.

School staff should contribute more and more to the student welfare each year. This is the right of the pupil, too. Student welfare work rests with every staff member at school and that is why concrete material is needed. This material helps the staff members to deal with every day student welfare cases for the benefit of all parties. This portfolio is done to measure up for the daily cases in those schools where student welfare work takes a lot of time and strength of the staff.

The background theories of our development plan are the systemic theory and decision focused theory. In systemic theory the main focus could be for example on the smaller groups in work organization, such as student welfare group, and how this group can have an effect to the whole organization. According to the decision focused theory people are believed to have an influence on their problems by themselves when reflecting the targets to resolve the problem. This kind of behaviour usually ends up with the finding of concrete means, as they do in student welfare group.

The results of our development plan are student welfare portfolios for both schools. The intention of the portfolio is to function as a resource file for the whole staff of the school. We have collected the most important things concerning especially our schools to the portfolios. This way the student welfare work applies better to the whole school community.

The development project has been carried out in collaboration with Marika Lahtinen who created a similar manual for Helsinki New Co-educational School (HUYK). We have utilized jointly written texts in our project reports and pupil welfare manuals.

Key words: student welfare, social exclusion, systemic theory, decision focused theory, multi-professionalism.

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ ABSTRACT

JOHDANTO.....	4
1 OPPILASHUOLTO	10
1.1 Oppilashuollon historiaa	10
1.2 Oppilashuollon määritelmä	10
1.3 Oppilashuoltoryhmä.....	12
1.4 Oppilashuolto Malmin yläasteen koulussa	13
2 OPPILASHUOLTOTYÖN TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT	14
2.1 Systemiteoreettinen ajatusmalli.....	14
2.2 Milanon ryhmä ja systeeminen malli	15
2.3 Systeeminen lähestymistapa koulussa	15
2.4 Systeeminen ajattelumalli oppilashuoltoryhmän työssä	15
2.5 Ekologinen lähestymistapa oppilashuoltoryhmän työssä.....	16
2.6 Ratkaisukeskeinen toimintamalli oppilashuollossa	17
3 YHTEENVETO	20
LÄHTEET	22

JOHDANTO

Julkisessa keskustelussa on näkyvästi esillä huoli lasten ja nuorten hyvinvoinnista. Näille keskusteluille on yhteistä se, että niissä todetaan kouluympäristön näyttelevän merkittävää roolia lasten arjessa. Yhä painokkaammin pohditaan koulun mahdollisuuksia tukea oppilaiden hyvinvointia vaikka päävastuu lasten kasvatuksesta on yhä edelleen kodeilla. Eduskunnan ja opetusministeriön asettamat lait turvaavat osaltaan ja antavat painoarvoa kouluissa tehtävälle oppilashuoltotyölle. Näitä lakeja ovat mm. perusopetuslaki (628/1998, 477/2003), kansanterveyslaki (66/1972) sekä lastensuojelulaki (683/1983) (Oppilaan hyvinvointi ja oppilashuolto 2002). Oppilashuollon käytänteitä on kirjattu nyt ensimmäistä kertaa koulujen opetussuunnitelmiin opetushallituksen määräysten mukaisesti (Opetussuunnitelman perusteet 2002). Koulun perustehtävään sisältyy täten entistä selkeämmin erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten kanssa tehtävä työ. Opetussuunnitelman perusteiden mukaan oppilashuoltoon kuuluu lapsen ja nuoren oppimisen perusedellytyksistä, fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta hyvinvoinnista huolehtiminen. Oppilashuolto on sekä yhteisöllistä että yksilöllistä tukea. Tavoitteena on luoda terve ja turvallinen oppimis- ja kouluympäristö, suojata mielenterveyttä ja ehkäistä syrjäytymistä sekä edistää kouluyhteisön hyvinvointia. (Malmin yläasteen koulun opetussuunnitelma, Tilus P. 2004)

Opetusministeriö asetti 7.11.2000 työryhmän pohtimaan oppilashuollon tilannetta maassamme. Työssään ryhmä keskittyi koulun opetuksen käytännön järjestelyiden, kouluterveydenhuollon, koulun psykologisen ja sosiaalityön arviointiin, pääpainonaan perusopetuksen oppilashuolto. Työryhmän mukaan hyvin järjestetyllä oppilashuollolla edistetään oppilaan hyvinvointia ja hyvää oppimista. Lisäksi ylläpidetään hyvää psyykkistä ja fyysistä terveyttä sekä sosiaalista hyvinvointia ja lisätään niiden edellytyksiä. Työryhmän mukaan oppilashuollon tehtävänä on yksilö- ja yhteisötasolla pyrkiä ehkäisemään vaikeuksien syntyä tukemalla oppilasta sekä edistämällä kouluyhteisön keskinäistä yhteistyötä. Selvitystyön perusteella työryhmä esitti muutoksia perusopetuslakiin ja oppilashuoltotyötä edistäviä kehittämisehdotuksia (Oppilaan hyvinvointi ja oppilashuolto. 2002).

Elokuussa 2003 voimaan tulleen perusopetuslain (perusopetuslaki 628/1998, muutos 477/2003) mukaan kunta ja koulut velvoitetaan panostamaan oppilashuoltotyöhön, tehden siitä oppilaiden oikeuden. Näin ollen jokaisen koulussa työskentelevän tulisi huolehtia myös oppilashuoltotyöstä osana perustyötään.

Kehittämishankkeemme tarkoituksena on tarkastella ja kehittää Helsingin Uuden yhteiskoulun ja Malmin yläasteen koulun oppilashuollollista toimintaa. Opetushallitus on esittänyt lähitulevaisuuden kehittämisideana koulujen oman oppilashuollon oppaan laatimisen. Oppaan on tarkoitus toimia tietopakettina koko koulun henkilökunnalle ja siihen tulisi koota ne asiat, jotka ovat tärkeitä tietyille kouluyhteisölle. Näin oppilashuollosta voidaan tehdä paremmin koko kouluyhteisöä koskeva kokonaisuus. (Kasurinen H. 2006). Kehittämishankkeemme tavoitteena on vastata edellä esitettyyn haasteeseen: koemme molemmissa kouluissa, että oppilashuollon opas tukee tavoitetta kehittää oppilashuoltotyötä kohti oman aikamme koululle asetettua haastetta, joka liittyy oppilaiden kaikinpuoliseen hyvinvointiin ja syrjäytymisen ehkäisyyn sekä uuden opetussuunnitelman tavoitteeseen, jonka mukaan ”koko koulu ohjaa”. Ajattelutapa on uusi ja sen omaksuminen ja käytäntöön soveltaminen edellyttävät konkreettista toimintaa ja apuvälineitä. Oppilashuollon oppaamme on askel kohti tätä tavoitetta.

Ideota työllemme olemme saaneet mm. Forssan seudun peruskoulujen oppilashuollon toimintamallista (Toukari S., Vikstedt S. 2006), Toivakan ja Leivonmäen peruskoulujen oppilashuoltotyöstä (<http://www.toivakka.fi/ya/OPS2004>) sekä opinto-ohjaaja Peltomaan ohjausalan koulutuksen kehittämishankkeesta (Peltomaa P. 2005). Peltomaan ja kuraattori Ylisteniemi-Mustalahden käytännön yhteistyöstä kuulimme tuoretta tietoa opo-opintojemme lähijaksolla. Heidän puheenvuorostaan jäi päällimmäisenä mieleen saumaton koulun työntekijöiden oppilashuoltotyö ja yhteinen huolenpito sekä pienistä että isoista oppilaista. Kokonaisvaltainen koulun oppilashuoltotyö näyttää toteutuvan hyvin pienellä paikkakunnalla.

Kehittämishankkeemme pohjatyönä suoritettiin Helsingin Uudessa yhteiskoulussa alkukysely. Kysely teetettiin koulun opettajilla ja lisäopetusluokan oppilailla ja sen tarkoituksena oli tuoda esille koulun keskeisimmät oppilashuollolliset kehittämistarpeet. Tarkemmin sanottuna haluttiin kartoittaa kahta asiaa: kuinka tunnettu oppilashuolto koulussa on ja miten sitä halutaan kehittää. Lisäopetusluokka valittiin sillä perusteella, että oppilaat ovat suorittaneet peruskoulun loppuun ja ovat olleet mahdollisesti tekemisissä oppilashuoltoryhmän kanssa jossain kouluhistoriansa vaiheessa. Oppilaat saivat tietoa oppilashuoltoryhmän kokoonpanosta ennen kyselyyn vastaamistaan. Oppilaita luokalla oli 30 ja kyselyyn heistä vastasi 20.

Kyselyn vastausten perusteella voi todeta, että oppilaat kokevat oppilashuollon koulussa tärkeäksi. Ne oppilaat jotka ovat olleet tekemisissä oppilashuollon kanssa arvostavat saamaansa palvelua ja ovat myös tietoisia erilaisista heille suunnatuista tukimuodoista. Suurin osa kyselyyn vastanneista oppilaista oli käyttänyt terveydenhoitajan ja koulukuraattorin palveluita. Myös oppilaanohjaaja mainittiin usein.

Kehittämiskohteista kysyttäessä tuotiin esille ongelmiin tarttumisen hitaus samoin kuin tietämättömyys oppilashuoltoryhmän toiminnasta ja sen antamista palveluista. Oppilaat pohtivat myös mahdollisuutta voida jollain tapaa itse osallistua oppilashuoltoryhmän toimintaan.

Opettajia koulussa on 43 ja kyselyyn heistä vastasi 14. Myös opettajat kokevat tietävänsä oppilashuoltoryhmän toiminnasta liian vähän. Osa opettajista pitää oppilashuoltoryhmän toimintaa ”salaseuramaisena” ja kokee ettei tiedon kulku opettajien ja oppilashuoltoryhmän välillä toimi. Opettajat ovat kuitenkin tiedostaneet opetukseen kohdistuvat tulevaisuuden haasteet ja näkevät tässä mielessä oppilashuoltotyön tärkeäksi.

Moni opettaja toivoi koulutusta ja opastusta erilaisiin oppilashuollollisiin asioihin, kuten esimerkiksi henkilökohtaisten opintosuunnitelmien täyttämiseen, erityisoppilaiden arviointiin, eri diagnoosien tuntemiseen ja erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden opetukseen. Myös huoltajien valistaminen ja tiedottaminen oppilasta koskevissa asioissa koettiin tärkeäksi kehittämisalueeksi. Tiedonkulku ja avoimuuden kehittäminen tulivat myös esille.

Sekä oppilaiden että opettajien vastausten perusteella voi todeta, että *Helsingin Uuden yhteiskoulun oppilashuoltotyön erityisenä kehittämistarpeena on oppilashuollon toiminnan tuominen osaksi koulun arkipäivää tekemällä toiminta tunnetummaksi koko kouluväelle. Toisena isompana kehittämistarpeena on opettajakunnan oppilashuollollisiin asioihin liittyvien tietojen ajantasaistaminen toisin sanoen lisäkoulutuksen ja informaation tarjoaminen säännöllisesti. Tällainen koulutus tulisi kartoittaa vuosittain ja sitä tulisi kehittää tarpeiden mukaisesti.*

Malmin yläasteen koulussa kartoitettiin keväällä 2006 oppilaanohjaaja Piipposen toimesta luokanvalvojien näkemyksiä sen suhteen millaista tukea he kokivat

tarvitsevansa erityisesti valvontaluokan ohjaustyössä. Kyselyllä nostettiin esille keskeisiä ohjauksellisia teemoja, jotka koettiin hankaliksi tai vaikeiksi hallita. Ideana oli myös lähestyä esiin tulevia aiheita yhteisesti keskustellen ja pohtien niin että lopputuloksena saataisiin jotakin ”kättä pidempää” esimerkiksi luokanvalvojan tunneille vietäväksi. Konkreettinen lopputulos olisi ollut luokanvalvojan kansio. Hankkeen näkökulma oli yhteisöllinen ja idea hyvin ajankohtainen, suoraan uudesta opetussuunnitelmasta kuten myös oma kehittämishankkeemme. Kehittämishanke ei toteutunut sen kaltaisena kuin alun perin oli ajatus. Piipposen teettämästä taustakyselystä erottui kuitenkin käsillä olevaan kehittämishankkeeseemme arvokasta tietoa. Kysyttäessä opettajilta luokanvalvojuuteen liittyvistä asioista ja niiden hallitsemisesta tai lisätuen tarpeesta kokivat opettajat vaikeimmiksi aihepiireiksi *luokan ryhmyttämisen ja ryhmähengen vaalimisen, oppilaiden osallisuuden vahvistamisen, oppilaan henkilökohtaisen tukemisen ongelmatilanteissa, oppilaiden välisten ongelmatilanteiden selvittelyn sekä kiusaamisen ja syrjinnän ehkäisyyn*. Nämä kaikki ovat läheisesti oppilashuoltotyön alueeseen kuuluvia kysymyksiä. *Kyselystä tuli selkeästi esille myös se, että opettajat kaipaavat selkeitä toimenpideohjeita ongelmatilanteita varten sekä tavoitteellisempaa otetta mm. vanhempaintapaamisiin.*

Oppilashuollon opas valmistui Malmin yläasteen koulun näkökulmasta katsottuna kuin tilauksesta sillä kulunut syksy on ollut oppilashuoltotyön osalta vaativa ja raskas. Monissa käytännön ongelmatilanteissa on opettajakunnan ja oppilashuoltoryhmän välillä käyty keskusteluja siihen sävyyn, etteivät opettajat ole olleet täysin tyytyväisiä oppilashuoltoryhmän työskentelyyn tai tiedonkulkuun. Koulun uutena oppilaanohjaajana ja käsillä olevan työn tekijänä tulkitseen ongelmien johtuvan erityisesti siitä, että koulun melko raskas oppilashuollollinen työ ei suo riittävästi tilaa ajatustenvaihdolle opettajien ja oppilashuoltoryhmän välillä. Mielestäni Malmin yläasteen koulussa olisi tehtävä työtä erityisesti sen tavoitteen eteen, että oppilashuollolliset haasteet ja tavoitteet koettaisiin koulun/opettajien ja oppilashuoltoryhmän yhteisiksi asioiksi. Yksi keino tähän on tiedon ja tiedostamisen asteen lisäämiseen, jonka tarve tuli ilmi myös HUYK:n kyselystä. Oppilashuollon opas on yksi keino lisätä tietoa ja avoimuutta. Ensi lukuvuoden 2007-2008 opetussuunnitelman arviointialueena on opiskelun tuki: erityisopetus ja oppilashuolto. Oppilashuollon oppaan laatiminen on hyödyllinen myös tämän arviointialueen työstämisessä.

Jo tänä keväänä olemme varanneet aikaa opettajakunnalle käsillä olevaan oppaaseen tutustumiseen ajatuksella, että oppilashuoltotyön käsite avautuisi aikaisempaa laajemmin. Näin on tapahtunut minulle kehittämishankeeni myötä. Pystyn suhteuttamaan oppilashuoltotyön viitekehyksen käytännön tarjoamiin resursseihin aikaisempaa paremmin. Olen sitä mieltä, että käytännön oppilashuoltotyön kehittäminen vaatii ennen kaikkea yhteisen ajan varaamista keskusteluille ja pohdinnoille. Kehittämishankeeni –Malmin yläasteen koulun oppilashuoltotyön opas– on valmistunut oppilashuoltoryhmän arvokkaalla tuella ja käytännön panostuksella. Työstin oppaasta ensin ”malliversion” etsien materiaalia koulumme opetussuunnitelmasta ja toimintakertomuksesta. Tässä vaiheessa etsin tietoa myös muualla Suomessa tehdyistä vastaavista oppilashuoltotyöhön liittyvistä hankkeista. Näin hahmotin itse oppilashuoltotyön viitekehyksen. Tässä prosessin vaiheessa omaksuin paljon uutta tietoa ja sain huomata, että oppilashuoltoa on tutkittu monista eri näkökulmista käsin. Opas on saanut lopullisen ja viimeistellyn muotonsa oppilashuoltoryhmän sekä muutamien aineopettajien työpanoksen avulla: koimme tärkeäksi, että oppilashuoltoryhmän jäsenet ja opettajat ovat mukana muokkaamassa

oppaan sisältöalueita niiltä kohdin, joissa asia koskettaa heitä itseään. Halusimme kirjoittaa oppaaseen vain sellaista tekstiä, jonka voimme myös allekirjoittaa omassa koulussamme. Olen erittäin kiitollinen saamastani tuesta ja hyvin ilahtunut huomattessani että oppilashuoltotyö todella kiinnostaa ja puhututtaa koulussamme. Liekö syynä se, että oppilasaineksemme on vaativaa ja oppilashuoltotyö raskasta. On kaikkien koulussamme työskentelevien kannalta tärkeää, että oppilashuoltotyö jäsentyy selkeästi ja sen sisältö on yhteisesti ja samalla tavoin ymmärretty. Edelleen on ollut mielekästä työstää kehittämishanketta yhteistyönä oppilaanohjaaja Marika Lahtisen kanssa. Näin menetellen olemme voineet vaihtaa ajatuksia prosessin eri vaiheissa ja verrata kokemuksiamme toisaalta samantyyppisistä kouluista mutta toisaalta myös eri tavoin toimivista yhteisöistä.

Kehittämishankkeemme taustateorioina vaikuttavat systeemiteoreettinen ja ratkaisukeskeinen näkökulma. Systeemiteoreettisessa näkökulmassa voidaan tarkastella esimerkiksi sitä miten työorganisaation sisäiset ryhmät, kuten esimerkiksi oppilashuoltoryhmä, voivat vaikuttaa koko organisaatioon. Ratkaisukeskeisen näkökulman mukaan ihmisen uskotaan voivan itse vaikuttaa ongelmiinsa kun hän ryhtyy pohtimaan tavoitteita ongelman ratkaisemiseksi. Tällöin etsitään konkreettisia keinoja aivan kuten oppilashuoltotyössäkin. Molempien taustateorioiden valossa oppilashuoltotyö näyttäytyy voimavarana, joka oikein resurssoituna ja koulun tarpeet huomioon ottaen toteuttaa opetussuunnitelman ajatusta siitä että koko koulu ohjaa ja toteuttaa oppilashuoltotyötä.

Kehittämishankkeen avulla olen saanut vastauksen kysymykseeni, jota pohdin ohjaajaurani alussa. Ensimmäinen syksyni ohjaajana kului pohdiskellen rooliani oppilashuoltoryhmässä. Nyt ”viisaampana” ja saatuni kokemusta kolmen eri koulun oppilashuoltotyöstä alan hahmottaa ohjaajan roolia oppilashuoltotyön kokonaisuudessa. Kehittämishankkeeni kautta oppilashuoltotyö on näyttäytynyt laajassa viitekehityksessään. Olen saanut huomata kuinka ratkaisevasti koulun työskentelykulttuuri vaikuttaa kaikkeen vuorovaikutukseen niin oppilaiden ja opettajien välillä kuin myös opettajainhuoneessa, puhumattakaan rehtorin ja opettajakunnan välisestä vuorovaikutuksesta. Havainnoimalla ihmisten välistä vuorovaikutusta olen oppinut eniten tavasta, jolla työyhteisö toimii. Mielestäni kasvatustyön ja siten myös oppilashuoltotyön arvo nousee asenteista. Tämän vuoksi oppilashuoltotyö tai sen esiin nostamat ongelmat voivat näyttäytyä koulu yhteisöissä hyvin eri tavoin. Omalta osaltani voin todeta, että oppilaanohjaajana toimin oppilashuoltotyön keskiössä sillä minulla on oppilaasta monipuolinen kuva. Usein monipuolisempi kuin kellään muulla. Tämä oivallus on ollut itselleni arvokas kokemus ja se on samalla vastaus kysymykseeni, jonka esitin toimiessani ensimmäistä kertaa oppilashuoltoryhmässä nelisen vuotta sitten. Kehittämishankkeeni työstämisen myötä paikannan itseni paremmin suhteessa oppilashuoltotyöhön, joka on tärkeä ja olennainen osa ohjaajan työtäni.

Oppilashuoltotyön oppaan liitteet (13 kpl) on jätetty pois Jyväskylän yliopistoon lähetetystä versiosta yhtäältä siksi että liittäminen olisi ollut teknisesti turhan hankalaa ja toisaalta ja erityisesti sen vuoksi että ne sisältävät runsaasti henkilötietoja, joita ei haluttu laittaa yleiseen jakeluun. Liitteet on luetteloitu oppaan sisällysluetteloon.

1 OPPILASHUOLTO

1.1 Oppilashuollon historiaa

Oppilashuollon historian juuret ulottuvat jo aikaan ennen oppivelvollisuutta, kansakouluun. Se on ollut osa hyvinvointivaltiomme koulutus-, sosiaali-, ja terveydenhuoltojärjestelmän kehittymistä. Alun alkaen oppilashuollon käsitteellä tarkoitettiin ensisijaisesti koulukuljetuksia, koulutarvikkeita, kouluateriaa, kouluterveydenhuoltoa, majoitusta ja lomavirkistystä, eli fyysisten ja materiaalien puutteiden tukitoimia. Tänä päivänä oppilashuollon painopiste on muuttunut siten, että keskeisin osa-alue on psykososiaalinen työ. (Ikonen et al. 2003)

Terminä oppilashuolto on ollut käytössä koko peruskoulun ajan. Oppilashuoltokomitean mietinnössä (1974) määritelmä esiteltiin ensimmäistä kertaa. Tällöin oppilashuolto oli ”kasvatus- ja opetustyöhön liittyvää elimellistä ja sen edellytyksiä parantavaa toimintaa, jonka tavoitteena on 1) oppilaan kaikinpuolinen hyvinvointi ja kehitys, 2) koulunkäynnin, oppimisen sekä oppimisvaikeuksien voittamisen edistämisen ja koulutuksellisen ja yhteiskunnallisen tasa-arvon toteuttaminen sekä 3) koulun viihtyvyys ja turvallisuus sekä viihtyvyys koulussa” (Aho et al. 2005).

Peruskoulun aikana oppilashuollon käsite ja siihen katsotut osa-alueet ovat muuttuneet. 1970-luvulla uusia alueita olivat oppilaanohjaus, koulun sosiaalityö ja koulupsykologinen toiminta. Koululainsäädännön uudistuksen (476/83) myötä opetussuunnitelman asemaa vahvistettiin ja selkiinnytettiin koulun toiminnassa. Peruskoulun oppilashuoltoa käsiteltiin lain kuudennessa luvussa. Mukaan tulivat ns. opintososiaaliset edut kuten maksuttomat työvälineet ja kouluateria. (Aho et al. 2005)

Vuonna 2003 uudistettiin koululakeja. Tätä edelsi opetusministeriön käynnistämien työryhmien työ. Opetussuunnitelmaa uudistettaessa laadittaisiin tavoitteet ja keskeiset sisällöt oppilashuoltoon. Mukaan otettaisiin kodin ja koulun yhteistyö sekä päihde-, kiusaamis-, kriisi ja muiden ongelmatilanteiden ehkäiseminen (Oppilaan hyvinvointi ja oppilashuolto 2002). Uudistus ulotettiin kaikille koulutusasteille. Tämä oli tärkeä viesti siitä, että oppilashuolto, oppilaasta huolehtiminen, nähdään osana koulun perustehtävää ja toimintakulttuuria.

Uudet opetussuunnitelmat on otettu kouluissa käyttöön vuosien 2004- 2005 aikana. Näissä opetussuunnitelmissa on kirjattu oppilashuolto uusien koululakien myötä omana osionaan. Oppilashuoltotyöllä on nyt uutta painoarvoa. On helppo ennustaa, että oppilashuoltoa tullaan jatkossa tarkastelemaan aikaisempaa kiinnostuneemmin sillä kouluille on uuden opetussuunnitelman hengessä asetettu vastuu osallistua lasten ja nuorten kaikinpuolisesta hyvinvoinnista huolehtimiseen yhteistyössä kotien kanssa.

1.2 Oppilashuollon määritelmä

Lainsäädännön asettaman toimintavelvoitteen mukaan oppilashuolto voidaan määritellä seuraavasti: perusopetuslain 29 §:n, lukiolain 21 §:n ja ammatillisen koulutuksesta annetun lain 28 §:n nojalla opiskelijalla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön (Oppilaan hyvinvointi ja oppilashuolto. 2002).

Koulutuksen järjestäjää veloitetaan huolehtimaan opiskelijan subjektiivisesta oikeudesta psyykkiseen ja fyysiseen ympäristöön sekä ennalta ehkäisemään oppilaiden turvallisuutta uhkaavat tekijät ja olosuhteet. Lastensuojelulain 7 §:n mukaan kunta on velvollinen järjestämään kunnan koululaitoksen piirissä oleville oppilaille riittävää tukea ja ohjausta sekä muita tarpeellisia toimia koulunkäyntiin ja oppilaiden kehitykseen liittyvien sosiaalisten ja psyykkisten vaikeuksien poistamiseksi sekä koulun ja kodin välisen yhteistyön kehittämiseksi (Oppilaan hyvinvointi ja oppilashuolto. 2002).

Opetushallituksen antamien perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaan oppilashuoltoon kuuluu oppilaiden fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta hyvinvoinnista huolehtiminen. Oppilashuollolla edistetään oppilaiden tasapainoista kasvua ja kehitystä sekä varmistetaan kaikille tasavertainen oppimisen mahdollisuus. Tavoitteena on luoda turvallinen ja terve oppimis- ja työympäristö sekä suojata mielenterveyttä. Oppilashuollon avulla pyritään tunnistamaan oppimisvaikeuksia ja muita ongelmia riittävän ajoissa ja puuttumaan niihin (Oppilaan hyvinvointi ja oppilashuolto.2002).

Opetushallituksen mukaan oppilashuolto tarkoittaa seuraavaa: oppilashuolto on oppilaan hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä, ylläpitämistä ja niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa. Oppilashuolto on myös oppimisvaikeuksia sekä terveydellisiä, psyykkisiä ja sosiaalisia ongelmia ehkäisevää ja korjaavaa toimintaa. Hyvä oppilashuoltotyön toteutuminen edellyttää moniammatillista yhteistyötä (Oppilaan hyvinvointi ja oppilashuolto. 2002).

Moniammatillisella oppilashuollolla tarkoitetaan tässä yhteydessä kokoonpanoa johon kuuluvat seuraavia kouluyhteisön jäseniä: rehtori/vararehtori, opettaja, luokanvalvoja, aineenopettaja, terveydenhoitaja, oppilaanohjaaja/opinto-ohjaaja, psykologi, koulukuraattori ja koululääkäri. Kokoonpanoissa on alueellisia ja koulukohtaisia eroja. Oppilashuolto kuuluu kaikille kouluyhteisössä työskenteleville sekä oppilashuollosta vastaaville viranomaisille. Oppilashuoltoa toteutetaan hyvässä yhteistyössä yhteisön ja yksilön tasolla oppilaan, perheiden ja muiden yhteistyökumppaneiden kanssa. (Oppilaan hyvinvointi ja oppilashuolto. 2002, Tilus P. 2004)

Opetussuunnitelman mukainen oppilashuolto ja oppilashuollon palvelut ovat lainsäädännössä uusia käsitteitä ja ne voidaan määritellä seuraavasti: opetussuunnitelman mukainen oppilashuolto on opetussuunnitelman perusteissa lain mukaan määriteltäviä oppilashuollon tehtäviä (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet). Oppilashuoltopalveluilla tarkoitetaan kansanterveyslain ja lastensuojelulain perusteella annettavia palveluita, joita kouluikäiset lapset ja nuoret saavat (Aho et al. 2005).

Jauhiaisen mukaan (1993) oppilashuolto voidaan määritellä edellä mainittujen lisäksi myös kolmen eri osa-alueen mukaan:

1. fyysinen oppilashuolto: koululääkäri ja terveydenhoitaja.
2. psykososiaalinen oppilashuolto: kasvatusneuvolatoiminta, koulupsykologi ja koulukuraattori.
3. ammatinvalinta ja oppilaanohjaus.

1.3 Oppilashuoltoryhmä

Oppilashuoltoryhmällä tarkoitetaan oppilaitoksen sisällä toimivaa moniammatillista tiimiä. Tiimin tehtävänä on yhdessä pohtia, etsiä vaihtoehtoja ja ennen kaikkea sopia vastuusta. Oppilashuoltoryhmä tukee oppilaan hyvinvointia sekä opettajien ja huoltajien kasvatustyötä. Tarvittaessa se myös konsultoi opettajia ja huoltajia kasvatuksellisissa ja pedagogisissa kysymyksissä. Oppilashuoltoryhmän tehtävänä on myös ohjata perheitä koulun ulkopuolisten palveluiden kuten sosiaalityön piiriin. (Ikonen et al. 2003)

Oppilashuoltoryhmän kokoonpano muodostuu koulun tarpeiden mukaan niistä erityistyöntekijöistä, joiden palveluja koululla on mahdollisuus käyttää. Opettajan velvollisuus on osallistua oppilashuoltoryhmän työskentelyyn, kun on kyse hänen oppilaansa asioista. Opetussuunnitelman perusteiden mukaan oppilashuoltotyö kuuluu kaikille kouluyhteisön jäsenille. (Ikonen et al. 2003)

Rehtorilla on oppilashuoltoryhmässä keskeinen rooli: hän osallistuu toimintaan puheenjohtajana, hän myös tietää koulun päätöksentekosprosessista ja on vastuussa koko koulua koskevissa kehittämistarpeissa. Luokanvalvojan tehtävänä on tuntea oppilaansa ja olla hänen apunaan kuuntelemassa ja keskustelemassa tarpeen mukaan. Myös poissaolojen seuranta ja yhteydenpito huoltajiin ja oppilashuoltoryhmään kuuluu luokanvalvojan tehtäviin. (Ikonen et al. 2003)

Oppimis- ja sopeutumisvaikeuksien asiantuntijana oppilashuoltoryhmässä on erityisopettaja. Hän onkin usein oppilashuoltoryhmän vakiojäsen ja hänen tehtäviinsä kuuluu lisäksi yhteistyö luokanvalvojan, muiden oppilasta opettavien opettajien sekä huoltajan kanssa (Ikonen et al. 2003).

Oppilaanohjaajan tehtävänä on oppilashuoltoryhmässä opintojen ohjaus, jatko-opintoihin ohjaaminen ja yhteistyön luominen kodin ulkopuolisten palveluiden järjestäjien kanssa oman osaamisalueensa puitteissa. (Ikonen et al. 2003)

Terveystenhoitaja ja lääkäri vastaavat oppilashuoltoryhmän lääketieteellisestä asiantuntijuudesta. Nykyisin koululääkäri on usein konsultoiva osapuoli, koska lääkäripalvelut ovat kouluissa osa-aikaisia. Sosiaalityöntekijä kutsutaan oppilashuoltoryhmään säännöllisin väliajoin tai tarpeen mukaan. Hänen tehtävänsä on olla lastensuojelun asiantuntija ja vastata sosiaalisen ja taloudellisen tuen palveluista perheille. Luonnollisesti hän on myös keskeisessä asemassa perheen kanssa tehtävässä yhteistyössä. Psykologi vastaa oppilashuoltoryhmässä psykologisesta asiantuntemuksesta ja hän vastaa mm. psykologisista tutkimuksista. Koulukuraattorin tehtävänä on neuvoa ja ohjata oppilasta erilaisissa kouluun ja kotiin liittyvissä ongelmatilanteissa. Hänen tehtävänä on myös ohjata oppilasta ja perhettä erilaisten tukitoimien piiriin. Nykyään kouluilla on enemmän koulukuraattoripalveluita kuin psykologipalveluita. Psykologin palveluita voidaan joutua ostamaan kunnalle ja kouluille tarpeen vaatiessa. Jokaisella oppilashuoltoryhmän jäsenellä on näiden perustehtävien lisäksi koulukohtaisia erityistehtäviä. Nämä erityistehtävät mainitaan koulukohtaisissa oppilas- ja opiskelijahuollon suunnitelmissa. (Ikonen et al. 2003)

1.4 Oppilashuolto Malmin yläasteen koulussa

Koulumme oppilashuollon tavoitteena on edistää kouluyhteisön turvallisen arjen ja huolenpidon toteutuminen hyväksyvässä ja avoimeen vuorovaikutukseen kannustavassa ilmapiirissä. Jokainen koulun työntekijä tekee oppilashuollollista työtä osana omaa perustyötään.

Koulumme oppilashuoltotyön painopisteinä ovat oppilaiden oppimisvaikeudet sekä käytös- ja tunne-elämän ongelmat. Oppilashuoltoryhmä tukee oppilaan oppimistavoitteiden toteutumista, auttaa oppimisvaikeuksissa, keskittymisvaikeuksissa, koulumotivaation ongelmissa, käytöshäiriöissä sekä pyrkii estämään kiusaamista. Syrjäytymistä ehkäistään tukemalla erityistukea tarvitsevien oppilaiden koulunkäyntiä. Koulupudokkaita autetaan saamaan päättötodistus. Erityisen tarkkaavaisesti kiinnitetään huomiota päihde- ja huumeongelmiin, mikäli sellaisia koulussamme ilmenee. (Malmin yläasteen koulun opetussuunnitelma)

Oppilashuollon kysymykset ovat vaativia ja siksi niiden kohtaamiseen tarvitaan moniammatillista osaamista. Koska lasten ja nuorten hädän kohtaaminen on tunnetasolla koskettavaa, tulee koulussa tarve saada nopeasti ulkopuolista apua. Kuitenkin on tärkeää, että vaikeissakin tilanteissa etsitään ensin koulun omia keinoja tilanteen helpottamiseksi. Samanaikaisesti tulee huolellisesti pohtia, minkälaista ulkopuolista apua tarvitaan. Koulussa toivotaan usein nopeaa ratkaisua ongelmatilanteessa, mutta hoitotyössä prosessit vaativat aikaa. (Oppilaan erityinen tuki koulussa. 2007, 17)

Oppilashuoltoon liittyvät myös koulun yhteiset toimenpiteet ongelma-, onnettomuus- ja kriisitilanteita varten. Tavoitteena on yksilön tukeminen ja yhteisön toimintakyvyn säilyttäminen. Yhteisiä toimenpiteitä varten koulussamme on tehty päihdesuunnitelma, kriisisuunnitelma, turvallisuussuunnitelma ja kirjattu käytänteet kiusaamisen, syrjinnän, väkivallan ja häirinnän ennaltaehkäisemiseksi, havaitsemiseksi ja hoitamiseksi. Suunnitelmat on laadittu opetusvirastolta tulleiden ohjeiden pohjalta työhön erikseen nimetyssä tiimissä. Tiimi vastaa suunnitelmien päivityksestä ja siitä, että ne ovat kaikkien kouluyhteisössä työskentelevien tiedossa. Tiedottaminen ja perehdyttäminen toteutuvat opettajainkokousten ja tarpeen mukaan järjestettävien erillisten koulutustilaisuuksien kautta. Uudet opettajat perehdytetään lukuvuoden alussa. Vanhemmat ja oppilaat saavat tietoa koulun suunnitelmista ongelma- ja kriisitilanteiden varalle lukuvuoden alussa jaettavasta lukuvuosiedotteesta, koulun kotisivulta ja vanhempainilloissa. (Malmin yläasteen koulun opetussuunnitelma, Koulun toimintasuunnitelma lukuvuosi 2006-2007)

2 OPPILASHUOLTOTYÖN TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT

2.1 Systeemiteoreettinen ajatusmalli

Gregory Bateson (1904-1980) on systeemiteoreettisen ajatusmallin kehittäjänä tunnettu englantilaissyntyinen luonnontieteilijä. Systeemiseksi näkemykseksi kutsutaan tapahtumien tarkastelua siinä yhteydessä missä ne esiintyvät. Huomio keskitetään yhteyksiin ja osien välisiin suhteisiin yksilöllisten piirteiden asemasta (Laaksonen 1989).

Systeemillä tarkoitetaan kokonaisuutta, joka muodostuu osista. Nämä osat muodostavat siten rakenteen. Jokainen osa on ymmärrettävissä kokonaisuudesta käsin. Systeemi on hierarkkinen järjestelmä ja siinä on eri tasoja. Systeemiin sisältyy myös osasysteemejä. Näiden väliset suhteet toimivat niin, että kaikki vaikuttaa kaikkeen (Laaksonen 1989).

Systeemin sisäisissä prosesseissa ei noudateta perinteistä syy-seuraussuhdetta, vaan kehämäisyyttä ja vaikutukseltaan vastavuoroista ajattelua. Systeemi pyrkii tasapainoon. Mikäli tasapainoon ei systeemissä jostain syystä päästä, seurauksena voi olla nopea muutos systeemin toiminnassa. Tällaiset muutokset saavat alkunsa usein olosuhteissa joissa systeemin tavalliset toimintamallit alkavat toimia jotenkin huonosti. Jo olemassa olevien rakenteiden muokkaus ei riitä. Muutospaineen seurauksena systeemi siirtyy uudelle, kehittyneemmälle tasolle. Tähän systeemi muokkaa ulkopuolelta tulevaa materiaalia. Osan se sulauttaa olemassa oleviin rakenteisiin ja osa toimii muutoksen käynnistäjänä. Ulkopuolelta tuleva materiaali sulautuu systeemiin nopeammin jos se on ominaisuuksiltaan mahdollisimman samanlaisia kuin systeemi itsessään on. Systeemit ovat tavoitehakuksia. Lopputulos ei ole riippuvainen alkuasetelmasta, vaan sisäisten prosessien luonteesta ja toimintaa säätelevistä mekanismeista ja säännöistä. Systeemin ominaisuus on myös ennustamattomuus. Seurauksia ei voida koskaan ennalta nähdä. Seurausten todennäköisyyttä voidaan koettaa arvioida (Laaksonen 1989).

Systeemistä toimintamallia voidaan pitää vaativana työn lähtökohtana. Se vaatii jatkuvaa ja kriittistä oman työnteon seuranta sekä paneutumista näkemyksen teoreettisiin perusteisiin asettaessaan kyseenalaiseksi totutut toimintamallit (Laaksonen 1989).

Systeemisessä työskentelyssä pyritään aikaansaamaan muutosta yhteisön keskinäisessä toiminnassa. Menneisyyden sijasta tulisi kiinnittää huomiota nykyhetkeen ja huomioida ongelmakäyttäytymistä ylläpitävät ongelmakohdat. Painopiste työskentelyssä on tässä ja nyt. Tilannetta tulisi määritellä niin, että oirekäyttäytyminen voitaisiin nähdä myönteisesti ja työyhteisön toiminnan kannalta mielekkäänä (Laaksonen 1989).

2.2 Milanon ryhmä ja systeeminen malli

Italialaiset kiinnostuivat Batesonin systeemiteoriasta. He kehittivät systeemiseksi kutsutun työskentelymallin ja korostavat ajattelutavan muutosta. Tärkeää oli yhteisön vuorovaikutussuhteiden hahmottaminen, ei vain ongelmakäyttäytymisen oireiden tarkastelu. Oire voidaan nähdä myös myönteisessä valossa: ongelmakäyttäytyminen voidaan nähdä yhteisön tai se jäsenen yrityksenä ratkaista sitä uhannut kriisi. Kaikella käyttäytymisellä on toiminnallinen merkitys ryhmän olemassaololle. Tietynlainen käyttäytyminen on ryhmän toiminnan takia välttämätöntä. Yhteisö voidaan nähdä systeeminä, jonka toimintaa ohjaavat sille vähitellen kehittyneet säännöt. Tämän mallin mukaisessa työskentelyssä muutosta yritetään saada aikaan ryhmän säännöissä, ei yksilön käyttäytymisessä (Laaksonen 1989).

2.3 Systeeminen lähestymistapa koulussa

Koulu voidaan nähdä systeeminä, joka jakaantuu moniin osasysteemeihin; luokkiin, opettajakuntaan, henkilökuntaan, vakiintuneisiin ryhmiin kuten oppilashuoltoryhmä ja suunnitteluryhmä. *Näiden osasysteemien tunnistaminen on tärkeää silloin, kun yritetään saada aikaan muutosta.* Kahden osasysteemin välinen muutos heijastuu koko koulun toimintaan. Jos jossain koulun osasysteemeissä annetaan virikkeitä muutokselle, voidaan olettaa, että koulu kehittyy paremmaksi paikaksi oppia ja työskennellä. *Tämä edellyttää kuitenkin sitä, että muutokset ovat yhteisesti hyväksytyjen tavoitteiden suuntaisia.* Esimerkkinä voisi tällaisesta olla kahden opettajan aloittama yhteistyö keskenään perinteisen mallin mukaan toimineessa koulussa. Tällaista toimintaa olisi esimerkiksi oppituntien suunnittelu, luokkatuntien pitäminen ja retkien suunnittelu yhteistyönä. Tällainen toiminta murtaa koulun perinteitä ja saattaa herättää innostusta mutta osittain myös ahdistusta. Mikäli koulu systeeminä ei ole valmis muutokseen se saattaa toiminnallaan tukahduttaa innokkaimpien halut kehittää työtään (Laaksonen 1989).

Kouluun tulee paljon ulkopuolelta materiaalia, jota se muokkaa eri tavoin. Tällaista materiaalia ovat ne kaikki henkiset ja taloudelliset voimavarat, jotka koulu saa kasvatus- ja opetustyön toteuttamiseen, kuten tuntikehys, opettajat, koulukuraattori ja johtokunta. Koulu saattaa reagoida uuteen materiaaliin vastustamalla sitä jos pelkää sen aiheuttamaa muutosta. Nämä ulkopuolelta tulevat vaikutteet sulatuvat kouluun paremmin, mikäli ne ovat sopusoinnussa koulun toiminnan kanssa ja rakenteeltaan sinne sopivia (Laaksonen 1989).

2.4 Systeeminen ajattelumalli oppilashuoltoryhmän työssä

Oppilashuoltoryhmä on koulun yksi osasysteemi. Sillä on koko koulun tavoitteiden mukaisia itsenäisiä toimintamuotoja. Ryhmä voi toiminnallaan joko edistää tai

jarruttaa koulun kehittymistä. Oppilashuoltoryhmän tulisi kehittää työvälineitään sen mukaan millaiseen kasvatustai opetustilanteeseen sen asiantuntijuutta tarvitaan. Ryhmän työtä voidaan ajatella muutosprosessina koulussa. Muutosten aikaansaaminen vaatii kaikkien osapuolten keskinäistä vuorovaikutusta ja yhteistyötä. Vastustuksen poistamiseksi otettaessa käyttöön uusia malleja toimia oppilaiden, opettajien, perheiden ja koko kouluyhteisön kanssa, on oppilashuoltoryhmän tehtävä toiminnastaan avoimempaa ja kaikkia osapuolia koskevaa. Sillä mikäli oppilashuoltoryhmän tehtävänä koulussa on edistää koulun kehittymistä myönteiseen suuntaan, on kaikkien koulussa työskentelevien hyväksyttävä ryhmä ja sen toimintaperiaatteet. Tämä edellyttää yhteisiä tavoitteita koulun ja oppilashuoltoryhmän välillä (Laaksonen 1989).

Systeeminen ajattelu tarjoaa uuden lähestymistavan oppilashuollon koulussa kohtaamiin ongelmiin. Kun ollaan muodostettu kuva koulusta ja sen toiminnoista systeeminä, on helpompi löytää ne solmukohdat joissa tarvitaan kehittymistä. *Systeeminen ajattelumalli korostaa tapahtumien välisiä suhteita. Tällä tavoin työskennellessä kiinnitetään huomiota vuorovaikutukseen ja sääntöihin, ei etsitä syytä ja syyllisiä. Yksilöä tarkastellaan omassa ympäristössään. Ei siirretä vastuuta kenellekään erityisesti tai syytetä ketään erityisesti. Aina on mahdollisuus nähdä uusi näkemys tilanteesta yhdessä kaikkien osapuolten kanssa. Tämä edesauttaa löytämään uusia tavoitteita ja kehittämisen kohteita. Systeemisessä ajattelutavassa ei ajatella vain sopeutumista jo olemassa oleviin asioihin vaan kasvua ja kehitystä. Toivottomaltakin tuntunut tilanne saa uuden näkökulman. Systeeminen ajattelumalli on hyvä pohja ehkäisevään työhön, jota oppilashuollon koulussa ennen kaikkea tulisi olla. Samalla kun oppilashuolto on osa koulun opetus- ja kasvatustyötä voi se parhaimmillaan toimia sisäisen kehittämisen voimavarana tai pahimmillaan jarruna (Laaksonen 1989).*

Oppilashuoltoryhmän toimintaa ajatellen systeemistä ajattelumallia voidaan soveltaa ryhmän ja niiden jäsenten toimintaan muun muassa seuraavasti: systeeminen ajattelumalli ei leimaa ketään. Näin ollen myöskään oppilashuollon asiakasta ei aseteta etukäteen mihinkään kategoriaan. Ajattelumallin mukaisesti puhutaan neutraalisuudesta (Laaksonen 1989).

On muistettava että asiakas on monien eri systeemien osa. Hän kuuluu moneen eri ryhmään. Oppilashuollon tehtävänä on opetella tuntemaan nämä ryhmät. Tuntemuksen kautta voidaan oppia ymmärtämään muita yhteistyökumppaneita ja saada parempi kokonaisnäkemys asiasta. Systeemisen ajattelumallin mukaan puhutaan kehämäisyydestä (Kuure et. al 2002, Laaksonen 1989).

Oppilashuollon asiakas elää monien eri osasysteemien verkossa. Oppilashuoltoryhmän tehtävänä olisi systeemisen ajatusmallin mukaan tehdä oletuksia asiakkaan elämään liittyvistä osatekijöistä voidakseen luoda ne toiminnot jotka auttavat hänen elämässään juuri tällä hetkellä ja tulevan muutoksen edellä (Kuure et. al 2002, Laaksonen 1989).

2.5 Ekologinen lähestymistapa oppilashuoltoryhmän työssä

Ekologinen lähestymistapa on yksi systeemisen ajattelumallin suuntauksista (Laaksonen P., Wiegand E. 1990). Sitä voidaan suositella oppilashuoltoryhmien työssä. Seuraavat periaatteet ovat luontaisia oppilashuoltoryhmälle:

- jokainen oppilas on osa jotain sosiaalista systeemiä
- häiriö on systeemin välinen ristiriita, ei oppilaan sairaus
- ristiriidat syntyvät siitä, että opiskelijan kapasiteetti ja ympäristön vaatimukset eivät kohtaa
- tavoitteena on palauttaa opiskelijan toimintakyky niin, ettei ulkopuolista apua enää tarvita
- intervention tavoitteena on vaikuttaminen joko asiakkaaseen tai koko systeemiin. Tavoitteena on vaikuttaminen molempiin.

Monen oppilaan ja opiskelijan kohdalla voidaan puhua aikuisen läsnäolon puuttumisesta silloin kun sitä olisi tarvittu kipeimmin. Tämä tulee olemaan entistä suurempi ongelma tulevaisuudessa ja asettaa haasteita oppilashuoltoon ja koko koulun ajatusmalliin työskennellessä erilaisten oppilaiden kanssa. (Laaksonen P., Wiegand E. 1990)

2.6 Ratkaisukeskeinen toimintamalli oppilashuollossa

Ratkaisukeskeisen toimintamallin kehittäjä tunnetuin on ollut amerikkalainen psykiatri Milton Erickson. Ratkaisukeskeinen lähestymistapa uskoo, että ihminen voi vaikuttaa ongelmiinsa. Ihmisiä rohkaistaan luottamaan omiin kykyihinsä, rohkaistaan vaikuttamaan omiin ongelmiinsa ja löytämään ratkaisuja pulmiinsa. Ongelmatilannetta ei tarkastella yksilön kielteisenä käyttäytymisenä, vaan laajempaan kokonaisuuteen kuuluvana ilmiönä: *oireet ja ristiriidat voidaan nähdä muutoksen edelläkävijöinä ja vuorovaikutussuhteen parantajana aivan kuten systeemiteoreettisessa ajattelumallissa.* (Laaksonen P., Hytönen E. 2000)

Ratkaisukeskeisen lähestymistavan mukaan oppilashuoltoryhmä pystyy palvelemaan paremmin koko kouluyhteisöä. On positiivista korostaa sitä mitä ihmiset jo osaavat ja kiinnitetään huomiota tapahtuneen edistymiseen ja luodaan hypoteeseja myönteisestä muutoksesta. Ongelmat pyritään ratkaisemaan siellä missä ne esiintyvät. Ratkaisuja etsittäessä ei kaihdeta kekseliäisyyttä ja huumoria. Ratkaisut eivät edellytä tietoa siitä miten tilanteeseen on tultu tai kuka tai mikä on syyllinen tapahtuneeseen. Kouluympäristössä ratkaisua etsittäessä pyritään ottamaan mukaan kaikki osapuolet, jotka ovat olleet kasvattamassa oppilasta. Heillä on asiantuntijuus käsissään, koska he tuntevat oppilaan parhaiten juuri tässä nimenomaisessa kasvuympäristössä. (Laaksonen P., Hytönen E. 2000)

Koulussa on tärkeää lähteä siitä, että vaikeatkin ongelmat voidaan ratkaista yhteistyössä opettajan, oppilaan ja huoltajien kanssa ilman, että välttämättä tarvitaan ulkopuolista apua. Ongelmista puhutaan niiden oikeilla nimillä. Huoltajalta pyydetään

apua vasta sitten, jos koulussa ilmeneviin ongelmiin ole löydetty apua koulun sisällä. Oppilaan tulee olla läsnä aina kun puhutaan hänen ongelmistaan. Tällöin annetaan oppilaan huomata, että hänen kanssaan olevat aikuiset välittävät hänestä ja kykenevät yhteistyöhön. (Laaksonen P., Hytönen E. 2000)

Kaikilta osapuolilta kysytään ratkaisua ongelmiin. Ehdotukset otetaan vastaan ja pyritään suunnittelemaan ratkaisua näistä lähtökohdista käsin. Mikäli ehdotuksia ei ole on tärkeää se, että asioita ja ratkaisuja pohditaan yhdessä. Nämä tehdyt suunnitelmat tuodaan julki ja myös toteutetaan. Kaikkeen edistykseen kiinnitetään huomiota ja annetaan palautetta (Laaksonen P., Hytönen E. 2000).

Oppilastovereita kannattaa käyttää voimavarana kaikissa ongelmatilanteissa. Koko luokkaa voidaan käyttää tilanteen ratkaisemisessa. Oppilaat tuntevat toisensa eri tilanteiden kautta ja pystyvät näkemään ongelman toisenlaisesta näkökulmasta kuin aikuiset (Laaksonen P., Hytönen E. 2000).

Tärkeää kaikessa oppilashuollollisessa toiminnassa on lähteä liikkeelle yksilöstä. Tulee paneutua ilmeneviin ongelmiin sen kautta mitä tiedämme persoonasta ja taustalla vaikuttavista tekijöistä. *Tärkeää on myös tehdä oppilashuollosta koko koulusysteemiä koskeva asia. Ilman jokaisen kouluyhteisön jäsenen panosta oppilashuollosta ei tulla koskaan saamaan koulua kehittävä systeemi vaan enemmänkin sen toimintaa jarruttava tekijä.* (Laaksonen P., Hytönen E. 2000)

3 YHTEENVETO

Oppilashuoltotyö konkretisoituu koulussa eri toimijoiden näkökulmista katsottuna eri tavoin. Terveystoimijalla, kuraattorilla ja oppilaanohjaajalla on keskenään erilainen rooli oppilashuoltotyössä. Yhteistä koulussa tehtävälle opetus- ja kasvatustyölle on, ettei se ole lähtökohtaisesti vain opetustyötä, vaan myös huolenpitoa ja entistä kokonaisvaltaisempaa näkemystä oppilaasta. Käytäntö on myös osoittanut, että koulun oppilashuoltotyö on jatkuvasti kasvamaan päin. Siksi oppilashuollollisen näkökulman tulee olla osa päivittäistä koulutyöskentelyä. Moniammatillinen, asiantunteva ja luottamukseen perustuva yhteistyö on välttämätöntä hoidettaessa entistä haasteellisempia oppilashuollollisia kysymyksiä.

Oppilashuoltoryhmän tehtävänä on niin yksittäisen oppilaan asioiden hoitaminen kuin myös kouluyhteisön muutosprosessin ohjaus. Molemmat tehtävät edellyttävät opettajakunnan tukea ja luottamusta. Koulussa tulee kehittää oppilashuoltotyötä palvelevia, ajankohtaisiin haasteisiin vastaavia rakentavia toimintatapoja. Tiedonkulun tulee olla entistä avoimempaa. Opettajien täydennyskoulutuksesta tulisi myös huolehtia, sillä esimerkiksi erityisoppilaiden kohtaaminen opetustilanteessa on haasteellista.

Edellä mainittujen tavoitteiden toteutuminen palvelee osaltaan avoimuuden ja suvaitsevaisuuden lisääntymistä ja myös opetussuunnitelman tavoitteiden toteutumista, sillä opetussuunnitelmaan on kirjattu, että kaikki kouluyhteisössä työskentelevät toteuttavat ohjausta ja oppilashuoltoa osana perustyötään.

Koulun toimintaa arvioidaan suhteessa toimintasuunnitelmassa asetettuihin tavoitteisiin ja koulun opetussuunnitelmaan. Koulun toiminnan arviointiin osallistuvat kaikki koulussa työskentelevät sekä myös oppilaat ja vanhemmat. Oppilashuollon oppaan laatiminen on osoittanut, kuinka merkittävää on koulun arvioimiskäytänteiden tunteminen, sillä nämä ensi kädessä ohjaava oppilashuoltotyön suunnittelua ja toteutusta.

Oppilashuollon opas on yhdessä opetussuunnitelman ja toimintasuunnitelman kanssa hyödyllinen työväline, kun lukuvuoden 2007-2008 arviointialuetta oppilashuoltoa ja opiskelun tukea arvioidaan. Oppaassa oppilashuollon käsite myös hahmottuu laaja-alaisesti. Tämän työn tekijöiden toiveena on, että koulun oppilashuoltotyö kehittyisi kohti yhteistä päämäärää, johon myös opetussuunnitelma velvoittaa.

Aito oppilaan kohtaaminen auttaa lähestymään opetus- ja kasvatustehtävää luovasti: luova lähestymistapa auttaa asettamaan yksilöllisiä tavoitteita oppimiselle, etenkin kun opetuksen lähtökohtana on lapsen ja nuoren ainutkertainen kokemusmaailma. Esimerkiksi elämyksellinen lähestymistapa opetuksessa palvelee oppilaasta huolehtimisen tavoitetta paljon paremmin kuin yhä korkeammalle nostetut tiedolliset ja taidolliset tavoitteet. Kyse on asennemuutoksesta niin opettajakunnassa kuin myös kansallisella tasolla. Tämä asennemuutos liittyy läheisesti myös opetussuunnitelmatyöhön.

Mielestämme oppilashuoltotyö on jokapäiväistä koulun arjessa tapahtuvaa oppilaiden huomioon ottamista. Tällöin tulee tarkastella kriittisesti sitä, mitä luokkahuoneissa tapahtuu niin yksittäisen oppilaan kuin oppilasryhmänkin näkökulmasta. Jos haluamme toteuttaa opetussuunnitelmassa mainitun tavoitteen, jonka

mukaan ”koko koulu huolehtii oppilashuoltotyöstä”, on aivan olennaista kiinnittää huomio opettajan ja kasvattajan roolin. Sen sijaan, että pohdimme, oppivatko kaikki oppilaat tänään sen, mitä piti, tulisi yhä useammin kysyä, mitä minä opin tältä oppilaalta tai oppilasryhmältä tänään.

LÄHTEET

- Aho et al. 2005. (toim. Hämäläinen K., Lindström A, Puhakka J.) Yhtenäisen peruskoulun menestystarina. Helsinki: Yliopistopaino.
- Ikonen et al. 2003. Moniammatillisuuden monet kasvot. HOJKS 2. Opetus 2000.
- Jauhiainen A. 1993. Koulu, oppilaiden huolto ja hyvinvointivaltio: Suomen oppivelvollisuuskoulun oppilashuolto ja sen asiantuntijajärjestelmien muotoutuminen 1800- luvun lopulta 1990- luvulle. Turku: Turun yliopisto. Väitöskirja.
- Kasurinen H. 2006. Moniammatillinen yhteistyö ohjauksessa ja tietosuojakysymykset. Opetushallitus.
- Koulun toimintasuunnitelma lukuvuosi 2006-2007.
- Kuure, Vuori, Gissler (toim.) 2002. Viattomuudesta vimmaan. Lapsuudesta nuoruuteen –siirtymävaiheen tarkastelua. Jyväskylä: Gummerus.
- Laaksonen P., Hytönen E. (toim.). 2000. Osallistava oppilashuolto. Systemisen ajattelumallin soveltaminen oppilashuoltoryhmissä, kouluyhteisöissä ja nuoria ympäröivissä verkostoissa. Helsinki: Etelä-Suomen Lääninhallitus.
- Laaksonen P., Wiegand E. 1990. Oppilasko ongelma? Oppilashuolto koulun systeemeissä. 2.painos. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliitto.
- Malmin yläasteen koulun opetussuunnitelma 1.8.2005.
- Oppilaan erityinen tuki koulussa. 2007. Helsingin kaupunki Opetusvirasto. Perusopetuslinja.
- Oppilaan hyvinvointi ja oppilashuolto. 2002. Perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen oppilashuoltotyöryhmä/ pj. Lindroos K. Helsinki: Opetusministeriö.
- Peltomaa P. 2005. Koulukuraattorin ja opinto-ohjaajan töiden rajapinnat ja toimintamallit Punkalaitumen kunnassa. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Opettajankoulutuslaitos.
- Peusopetuksen opetussuunnitelman perusteet (2004).
- Tilus P. 2004. Pelistä pois? Huolehtivan koulun haaste. Opetus 2000. Juva: PS-kustannus.
- Toivakan ja Leivonmäen peruskoulujen opetussuunnitelma 2004 (<http://www.toivakka.fi/ya/OPS2004>)

Toukari S., Vikstedt S. 2006. Forssan seudun peruskoulujen hyvän oppilashuollon toimintamalli.

Lait ja asetukset

Perusopetuslaki (628/1998, 477/2003)

Kansanterveyslaki (66/1972)

Lastensuojelulaki (683/1983)